

utal, legfőképpen az ellentéteket hangsúlyozza mind a szavak szintjén, mind a szerkesztésben.

Láncz Irén dolgozatai arra figyelmeztetnek, hogy a szöveg minden parányi részlete egyformán fontos. Bródyról írva például az írásjelek használatára hívja fel a figyelmet, a gondolatjel és a három pont előfordulására, Szenteleky világgészlelése kapcsán a színnevek halmozására figyel fel, a Szirmai-novellák vonatkozásában pedig az írások komor hangszínét kiváltó hangutánzó szavak szerepére utal mint stílust, szemléletet, világgépet meghatározó látszólag észrevétlen elemekre.

A kötet szerzője az írói nyelv releváns jegeit keresve a nyelv minden szintjére figyel, de nemcsak mintegy leltározva számba veszi a sajtóságokat, hanem ezeket a szöveg háttér ismeretében vizsgálja, funkciójukban látja, működés közben éri őket tetten. A szerző szövegelemzése nyomán a nyelvi kifejezőeszközök bonyolult, ám összefüggő, sokszínű világával ismerkedhetünk meg. A szöveget vizsgálja, és a nyelvet engedni csodálni.

RAJSLI Ilona

TISZAHÁTI ÉLETKÉPEK

Id. Balog Sándor: *Gyöngykaláris*. Galéria Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993

A népszínművek virágkorában keletkezett szöveggyűjteményt jelentetett meg az ungvári kiadó néhai id. Balog Sándor tiszaháti református tanító tollából. A Kárpát-aljáról eddig hozzánk érkezett néprajzi (és szépirodalmi) könyvek örömét ezúttal nem érezhettük, hiszen a provincializmus, a folklorizmus és a műkedvelés színvonalát őrző könyvben csak helyyel-közzel találunk olyan feljegyzéseket, melyekről egyáltalán érdemes szólni.

A könyv négy jelenete (a szerző szerint: gyöngyszemel!) a paraszti élet négy fontos mozzanatához kötődik:

– az aratáshoz, amelyik természetesen gazdag, s jut mindenkinek (58 szereplő) búza garmadával;

– a kendertöréshez, két dal és egy adószedési értesítés erejéig;

– a fonóbéli szokásokhoz: néhány népdallal; egy szép mondával a búzakalász teremtéséről; a tiszaháti falvak (Nagydobrony, Csongor, Rákos, Szernye, Újfalú, Bátyú, Bótrágy, Barkaszó) harangjainak szólását megörökítő érdekes részlettel, melyek valójában a népi falucsúfolók szövegei: – Miből élünk, miből élünk? – Budán bömböl az én bátyám, onnan élnek a szegények. – Tengerikenyér, csak paszuly, tengerikenyér, csak paszuly. – Búzakenyér, búzakenyér. – Csíkkal, hallal, csíkkal, hallal. – Nincs már csikotok, nincs már csikotok. – Majd lesz tavasszal, majd lesz tavasszal. – Ciberekondító, szógaszomorító, ciberekondító, szógaszomorító; és egy ritka nyelvtörő találós kérdéssel;

– a lakodalmi szokások bemutatásával a vőfélykönyv hívogató verseinek segítségével, azokra építve fel az egész jelenetet. Ez utóbbi fejezet írja le legteljesebben ezt a, hogy a szerző szavainál maradjak, társas mulatságot. De hiszen a lakodalom a legszébb s legösszetettebb ünnepe akár az emberi életnek, akár a naptári vagy gazdasági éveknek.

Ma már azonban ilyen könyveket talán csak a falusi könyvtárak polcainak rejtékén vagy nosztalgizáló nyugdíjas kántortanítók ládafiában találhatunk. Talán e szövegek hatásosak lehetnek a maguk megjelenésekor, illetve színrevitelükkor, mint ez könyvünk esetében is történt „Első ízben bemutatták Szernye községben, 1935. augusztus 11-én”, főleg a diaszpórában élő kárpátaljai magyarok körében, valahol a Szernye-mocsár néprajzilag nagyon gazdag környékén, nyelvterületünk keleti peremén. Mint ahogy a mi vidékünkön is ugyanabban az időben, amikor az önkéntes tűzoltók egyesületei rendezték az amatőr magyar színielőadásokat, hogy a kisebbségi sorba került magyaroknak is legyen valamiféle kulturális élménye.

SILLING István

S Z Í N H Á Z

FECSKELÁNY

Egy szerelem története.

Egy szerelemé, amely olyan, mint millió más. Jön váratlanul, mint a nyári zápor, perzsel, mint a trópusi nap, s elmúlik, mint a báránymű, nyomait azonban még ideig-óráig testünkön-lelkünkön viseljük. Ha viszont költővel esik meg ilyesmi, s természetes hogy megesik, akkor ennek nyoma marad(hat) verseiben, nőszemléletében. Akkor erről az utókor tudomást szerez. Olvassa, átéli, mintha vele történt volna, esetleg színdarab vagy film készül belőle. Ahogy Kosztolányi Dezső és Lányi Hedda szerelmével is történt. Ami a kettejük titka volt, az idővel az olvasók, újabban a színházi nézők „prédájává” lett. Miután a költő megírta, közhírré tette, költészetének magyarázóí-értelmezői, életrajzának kutatói pedig az ügy minden apró részletét begyűjtötték, publikálták.

A költő szerelme mindig más, mint a közönséges halandóé. Másá teszi, hogy költemények gerjesztője, és hogy költészetként közkinccs lesz, lehet. Ami a legszemélyesebb volt, csak két ember ügye, az általánossá válik. Szerelemmé, melynek titkait, részleteit immár mindenki ismeri, s melyet – ezért – bárki a saját képzeletével tovább színezhethet, kisajátíthat.

Kosztolányi Dezső, az alig húszéves, lobogó lelkű fiatalember, költő, újságíró, egyetemi hallgató és Lányi Hedda, a nála mintegy tíz évvel fiatalabb szabadkai kislány szerelmét a költő versei mellett kettejük levelezése és Hedda naplója őrizte meg az utókor számára. Ebből az anyagból szerkesztett jó érzékkel, szép dokumentumregényt Dévavári Zoltán. S ez a két hangra írt „poétai román” kapott Barácius Zoltán színpadra alkalmazásában és rendezésében drámai formát, került előadásra a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház Zsebszínpadának első bemutatójaként.

Szerencsés választás, nemcsak azért, mert a színház névadójáról szóló történet kapott színpadi formát, s mert a helyhez is illik, hanem mert Hedda szerepére aligha lehet itt alkalmasabbat találni a versmondóként már ismertté vált Korhecz Imolánál, aki történetesen szinte egyidős is a költő rajongásában fecskelánynak – „Te fecskelelkű, fecskékönnyűségű, repülő, táncolva repülő lány, te kék égben, kék vizeken csicsergő madár! Te én!! Te költő, te isten, te minden!!!” – nevezett, szeretett teremttel. Másra nincs is szükség, gondolhatnánk, a teljes értékű színházi élményhez, mint hogy Imola behelyez-